

Kétszáz év után mai jelen, kétszáz év jövő
–Jubileumot ült az aradi magyar színháztársaság–

*„A színházhoz nem kell más,
mint három deszka,
két színész és
egy közös szenvedély.”
(Lope de Vega)*

Az egyetemes színháztörténet egyik jelentős alakjának, a spanyol Lope de Vegának (1562–1635) talán nem volt teljesen igaza – talán három deszkánál és két színésznél azért valamivel több kell egy színvonalas színházi produkcióhoz. De hogy közös szenvedély szükséges, az alighanem vitathatatlan: ha nincs vágy, igény a közönség részéről a színházra, az aligha jöhet létre.

***

Pontosan ma 200 esztendeje, 1818. Szt. Iván hava (azaz: június – szerk.) 16-án érkezett Aradra Kilényi úr és társulata, tudjuk mindezt a Hazánk s a Külföld c. korabeli újság június 24-i 50. számából. Volt színházi előadás bizonyval előtte is, de hírlapilag ez az első dokumentálható hivatásos társulat Aradon, s mi ezért innen számoljuk a hivatásos aradi magyar színháztársaság kezdetét

Az idézett mondat szombaton (délután és este) a Budapesti Nemzeti Színház két előadása előtt hangzott el az est műsorvezetőjétől, Fekete Károlytól, az Aradi Kölcsey Egyesület alelnökétől, aki a színházat zsúfolásig megtöltő közönség előtt üdvözölte a kivételes eseményen részt vevőket, köztük Kelemen Hunor RMDSZ-szövetségi elnököt, Nagy Károly Zoltánt, Magyarország bukaresti nagykövetének első helyettesét és Vidnyánszky Attilát, a Budapesti Nemzeti Színház igazgató-rendezőjét, természetesen a helyi tisztségviselőket, a Nemzeti

Színház társulatát és az aradi közönséget a szervezők, Arad város Polgármesteri Hivatala és Művelődési Központja, az RMDSZ Arad Megyei Szervezete, az aradi Kölcsey Egyesület, az Aradi Kamaraszínház nevében, amelyek az ünnep feltételeit megteremtették pénzzel, munkával, szervezéssel és mindenekelőtt színházszeretettel.

Rövid megnyitó-üdvözlő beszéde azok számára is közelebb hozta az évfordulót, akik nem lehettek ott a délelőtti szimpóziumon. Íme a beköszöntő néhány részlete:

„1817-ben épült a régi színház, s itt érdemes megemlékeznünk arról a bécsi származású, izraelita színházszerető emberről, Hirschl Jakabról, aki már 1812-ben személyesen jelentkezett Ferenc császárnál, hogy engedélyt nyerhessen színházi épület felépítéséhez. (...) Hirschl jótékony pártfogója volt a magyar színészeknek és érdekes, hogy készpénzen bérelt páholyt saját színházépületében azon színtársulatnál, melynek utóbb a házbért hazafiúi lelkesedésből elengedte. Majd felépül az új, hatalmas színházépület (1874), amelynek sorsát vörös fonálként végigkíséri a többszöri színházégés.

Elcsodálkozhatunk, elgondolkodhatunk azon is, hogy 1874-ben majd 1200 férőhely állt a kb. 35 000 lakosú város rendelkezésére, míg ma az átépítés után maradt alig 400-at is sokszor képtelenek vagyunk megtölteni. Megjegyzem, a 35 000-ből kb. 18-20 000 volt magyar, ma majdnem ugyanannyian vagyunk a 159 000-ből. A kezdetek után következett 130 dicsőséges év, közben forradalom 1848-ban, ahol az aradi színház is szerepet kap, majd 1902-től 1919-ig Magyar Nemzeti Színház státus, azután impériumváltás, kemény nehéz esztendők a betiltásig, majd 1948-ban a népi demokrácia vívmányaként a megszüntetés, pontosan 70 évvel ezelőtt. De az utóbbi 70 év sem telt aradi színház nélkül, mindig akadtak olyan megszállottak, akiknek bár korlátozottan voltak

lehetőségeik, mégiscsak sikerült felkapaszkodniuk Thália szekerére, mint tették azt a Periszkóp Népszínház lelkes amatőrjei. Mindig akadt egy önzetlen mecénás, mint a közelmúltban az aradi Magyar Színház Alapítványt létrehozó Böszörményi Zoltán, vagy olyan városatyák, mint akik már több mint egy évtizede évről évre kiharcolják a ma már nemzetközi sikereket is magáénak tudható Aradi Kamaraszínház működési feltételeit s olyan megszállott színészek, rendezők, szervezők akik itt, az Aradi Kamaraszínházban vállalják a harcot a mindenható publikum tapsaiért. S a jövő? Hogyan mondta Lope de Vega: három deszka, két színész – van egy egész, hivatásos színházat játszó Kamaraszínházunk és befogadó színházunk és van egy közös szenvedély – amely megvan mindannyiunkban, akik ma este itt lehetünk.”

A megnyitón Bognár Levente aradi alpolgármester, majd Kelemen Hunor mondott beszédet. Tapasztó Ernő, a kamaraszínház vezetője felolvasta azt a Szász Károly-Prológot, amelyet 1874-ben Prielle Kornélia mondott el az új aradi színházépület felavatásán.

Az esti előadás bevezetője ugyanezen forgatókönyv alapján zajlott, de ott Vidnyánszky Attila mondott beszédet.

Az előadás kezdete előtt vagy után a nézőközönség a színház előcsarnokában különleges, egyedi és egyszeri, a Kölcsey Egyesület rendezte kiállítást tekinthetett meg a pankotai születésű, Aradon nevelkedett neves drámaíró, Csiky Gergely eredeti kézírataiból, illetve korabeli plakátokból, szövegeknyvekből, dokumentumokból.

Kimenetelkor pedig igen kellemes meglepetés érte az előadástól már úgyis „feldobott” közönséget: a Kölcsey Egyesület jóvoltából minden távozó néző megkapta az egyesület folyóiratát, a 3Havi Szemlét, mely 100 oldalon követi végig az aradi színjátszást, valamint azt a román–magyar nyelvű Fecskés könyvet,

amely az évforduló alkalmából szervezett tudományos ülészek előadásainak szerkesztett anyagát tartalmazza, s amely az Aradi Városi Tanács és a Aradi Kulturális Központ támogatásával jelent meg. Hogy emlékezzünk a mai napra s a kétszáz esztendőre, egy olyan könyvet, amelyet meg kell mutatnunk többségi ismerőseinknek, barátainknak is, hogy tudják: volt, van és lesz magyar szó Aradon a világot jelentő deszkákon is.

***

A szombat esti előadást egy igen színvonalas, a 200 éves aradi hivatásos színháztörténetnek szentelt konferencia nyitotta meg. Ez volt az ötödik, a Kölcsey Egyesület szervezte, Arad a Bánság és a Partium határán címen ismertté vált rendezvények között, s ezúttal témáját tálcán kínálta a történelem. „Ritkán adatik meg egy ember életében centenáriumi megünneplése, de a 200 éves évforduló még ennél is ritkább”, mondta köszöntőjében Berecz Gábor, az Aradi Kölcsey Egyesület elnöke, majd így fejezte be: „Úgy gondolom, hogy 2018. június 16. nem csak Arad és vidéke színháztörténetének, hanem Közép-Kelet-Európa magyar nyelvű kultúr- és keresztény világának is fontos állomása.”

Bognár Levente alpolgármester, akinek nem kis szerepe volt abban, hogy Szabó Mihály tanácsostársával kilobbizza a rendezvény megtartásához szükséges anyagiakat, hogy a rendezvény bekerüljön a város kulturális naptárába, mindenekeelőtt azt hangsúlyozta, hogy a város magyar polgárainak helyük van itt, a Városháza dísztermében, továbbá a kultúra, a színház szerepét emelte ki Arad előmenetelében.

Tamás Péter temesvári, tiszteletbeli magyar konzul a temesvári főkonzul és a temesváriak üdvözlését hozta, beszélt a maguk kulturális rendezvényeiről és azt kívánta: ünnepeljék az eljövendők a következő kétszáz esztendőt is. Jobb kívánságot nem is mondhatott volna.

Faragó Péter megyei RMDSZ-elnök, parlamenti képviselő „több évszázados magyar identitásunk ünnepnapjaként” értékelte az évfordulói megemlékezést és arra biztatott: találjuk meg a kapaszkodókat, hogy hittel tekinthessünk a jövőbe.

Kétszáz éve Thália szolgálatában

Az üdvözlőket „letudva” következett a szimpózium tudományos része, amelynek során a 200 éves aradi hivatásos magyar színjátszás történetének sok vonatkozását elevenítették fel az előadók. E megállapításhoz hozzá kell fűzni, hogy magyar nyelvű iskolai, egyházi színjátszásról 1818 előttről is van információ, de egy hírlapi cikket tekintettek az aradi szervezők (a téma ötletadója Fekete Károly volt).

Nyelv keletünk díszét Aradon mutogatva kifejték

A játszó színben. Nyelve! Magyar! Édes öröm

idézte a magyar színészek első felléptét köszöntő disztichont a pesti lap, a Hazai és Külföldi Tudósítások 1818 júniusának végén megjelent számából **dr. Sirató Ildikó** színháztörténész, aki viszonylag kevés adatot említve, de nagy hozzáértéssel elemezte az aradi hivatásos színjátszás további alakulásának társadalmi-kulturális hátterét.

Nem mellesleg igen szép szavakkal emlékezett meg Piroska Katalin és István nagyszabású aradi színháztörténetéről, amely Aradon, az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatban jelent meg:

„Nem lehet eléggé megköszönni és dicsérni a szerzők fáradhatatlan munkáját hálásan a két vaskos kötetért.”

Piroska Katalin,

a kötet egyik szerzője „összesűrített előadásában” (maga nevezte így, hiszen az előadóknak igencsak korlátozott idő állt rendelkezésükre) érzékletes képet festett a XIX. századi Aradról, amely javarészt földszintes házaival, sáros utcáival nem volt még igazi nagyváros ebben az időben, de volt kőszínháza, mellyel a szomszédos települések nem dicsekedhettek. A Hirschl-féle házban kezdődött színjátszásnak a század utolsó harmadában már új épület kellett, amelyre a város 100 évre szóló (!) kölcsönt vett fel – az utolsó részlet 1968-ban járt volna le! De addigra tudjuk, mi történt.

Piroska István:

vetített képekkel emlékezett meg az aradi színház jeles igazgatóiról, színészeiről, munkásságukról – a névsor nagyon hosszú, rövid összefoglalásra se merek vállalkozni. Elég megjegyezni: a XIX. század végének, a XX. század legelejének talán nem is volt olyan neves színésze, aki akár egy, akár több előadás erejéig meg ne fordult volna Aradon. És volt idő (1902-től az impériumváltásig), amikor az aradi teátrum Nemzeti Színház rangot viselt, de még előtte az ország (nyilván Magyarország) első öt vidéki színháza közé sorolták Kolozsvár, Debrecen, Szeged és Kassa-Pozsony társaságában.

Földesy Gabriella az aradi színház fénykoráról (1874–1905) értekezett, megemlékezve a nagy mecénásról, Csernovits Péterről (több évig maga fizette a színház terembérét), Csiky Gergelyről, aki a Nemzetiben futott be, de mindig is aradinak tekintette magát, de beszélt a színház műsorpolitikájáról is.

Arad egyik szomszédvára, Nagyvárad „küldötte”, **dr. Fleisz János** történész Arad és Várad közös színházi múltjáról értekezett. Aradi társulatok többször tartottak hosszú évadot a Sebes-Körös menti városban, Várad időszakonként bizonyos színházi dolgokban meg is előzte Aradot, máskor viszont alaposan lemaradt: állandó (ma is álló) kőszínházát például csak 1900-ban avatták fel.

Jámbor Gyula

Nyugati Jelen, 2018. június 18.